

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Otwórzmy szerzej drzwi bibliotek

Author: Maria Kycler, Bogumiła Warząchowska

Citation style: Kycler Maria, Warząchowska Bogumiła. (2002). Otwórzmy szerzej drzwi bibliotek. „Gazeta Uniwersytecka. Miesięcznik Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach” (2002, nr 2, s. 13-15).

Uznanie autorstwa - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie pod warunkiem oznaczenia autorstwa.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

gazeta
uniwersytecka UŚ

MIESIĘCZNIK
UNIWERSYTETU
ŚLĄSKIEGO
W KATOWICACH

ISTNIEJE OD 1992 ROKU

Otwórzmy szerzej drzwi bibliotek

Dokonujący się na naszych oczach postęp technologiczny, a w szczególności rozwój informacji elektronicznej, w istotny sposób wpływa na proces nauczania - uczenia się oraz prowadzenie badań naukowych w Uczelni.

Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego przyjęła na siebie rolę centrum informacyjnego Uczelni oraz promotora zarówno profesjonalnych źródeł informacji jak i nowoczesnych technologii wspomagających naukę i edukację. Obecnie w systemie biblioteczno-informacyjnym Uniwersytetu (głównie ze względu na warunki ekonomiczne) istnieją dwie równoległe struktury. Obok tradycyjnych bibliotek specjalistycznych funkcjonują też takie, w których już od kilku lat, z powodzeniem, wprowadzana jest technologia komputerowa. Jej wdrażanie, niezależnie od stopnia zaawansowania procesów automatyzacji, pociąga za sobą poszerzenie funkcji tych bibliotek. Rola pośrednika informacyjnego, również w bibliotekach wydziałowych, instytutowych i katedralnych, zyskuje na znaczeniu i powoli zaczyna wysuwać się przed dotychczasowe zadania - gromadzenie, opracowanie, przechowywanie i udostępnianie dokumentów. Skutkuje to zmianami w polityce i filozofii bibliotecznej. Biblioteki specjalistyczne coraz aktywniej nawiązują współpracę z kadrą naukowo-dydaktyczną i studentami, powiadamiając środowisko o zasobach i dostępnych źródłach informacji oraz sposobach korzystania z nich. Współpraca ta, to nie tylko popularyzacja własnych zbiorów, ale także konkretna praca dydaktyczna, do której pracownicy bibliotek specjalistycznych są przygotowani merytorycznie. Ich rolą coraz częściej staje się wspomaganie procesu nauczania, aktywizowanie środowisk akademickich w kierunku wykorzystania nowoczesnych technologii, oraz budowanie przekonania o korzyściach płynących ze znajomości i umiejętności docierania do wszystkich źródeł informacji, w tym także udostępnianych w sieci.

Warto jednak się zastanowić czy podejmowane na wydziałach formy współpracy wyczerpują możliwości dydaktyczno-informacyjne bibliotek specjalistycznych.

Zapisy obowiązującej *Ustawy o szkolnictwie wyższym* z 12 września 1990 r. stawiają przed biblioteką uczelnianą zadania dydaktyczne, lecz nie wyznaczają konkretnego modelu rozwiązań w tym zakresie. Poziomy kształcenia, metody, formy oraz intensywność szkoleń użytkowników, realizowane w przestrzeni edukacyjnej biblioteki akademickiej, zależą dziś w dużym stopniu od samej biblioteki. Organizowane, formalne szkolenia studentów odbywają się najczęściej na trzech poziomach.

Kształcenie na poziomie podstawowym obejmuje przysposobienie biblioteczne skierowane do studentów lat pierwszych. Na tym etapie studenci poznają:

- strukturę biblioteki (wypożyczalnię, czytelnię);
- wielkość księgozbioru, jego specyfikę, typ gromadzonych dokumentów;
- rodzaje katalogów i praktyczne sposoby posługiwania się nimi;
- regulaminy biblioteczne oraz zasady korzystania z innych bibliotek naukowych.

Zajęcia, realizowana od roku 1971 w Bibliotece Uniwersytetu Śląskiego, a z czasem w bibliotekach specjalistycznych, zyskały wielu zwolenników, na stałe wchodząc do programu studiów jako forma przydatna, pożyteczna i skuteczna.

Drugi stopień, to kształcenie na poziomie zastosowań źródeł informacji, dokumentów bibliotecznych, bibliotecznego systemu komputerowego. Na tym etapie ważnym jest:

- orientowanie się co do zasięgu i zakresu gromadzonych źródeł informacji;
- wyrabianie nawyku korzystania z różnego typu źródeł;
- śledzenie bieżącej prenumeraty czasopism;
- poznanie gromadzonych zeszytów naukowych UŚ i innych uczelni o tym samym profilu;
- zwrócenie uwagi na wartość aparatu naukowo-badawczego w postaci indeksów, bibliografii, przypisów;
- tworzenie bibliografii załącznikowej i analitycznej;
- budowa opisu bibliograficznego wszystkich typów dokumentów;
- opracowanie przypisów z podziałem na ich rodzaje i zastosowanie.

Brak środków finansowych odczuwany na wydziałach, wyraża się m.in. w tendencji do rezygnacji z zajęć z podstaw informacji naukowej. Tę formę dydaktyki realizują obecnie tylko niektóre biblioteki specjalistyczne, pozostałe nie wprowadziły w jej miejsce żadnych alternatywnych form szkolenia.

Trzeci, najwyższy poziom kształcenia, zapoznaje z elektronicznymi bazami danych udostępnianymi w systemie InfoWare/IRIS na CD-ROMach i w trybie on-line, a także z zawartością serwisu EBSCO oraz Science Direct. Istotą nauczania na tym poziomie jest:

- umożliwienie wszystkim użytkownikom dostępu do najnowszej literatury naukowej polskiej i zagranicznej;
- zwrócenie uwagi na czasopisma fachowe dostarczające najbardziej aktualnej wiedzy o najnowszych osiągnięciach nauki, kierunkach i metodach badawczych w Polsce i na świecie;
- ukierunkowanie studenta na bibliotekę i jej możliwości informacyjne, dzięki którym studiowanie staje się procesem odkrywania, rozwija się motywacja wewnętrzna i ekspresja twórcza, student staje się nie tylko biernym odbiorcą wykładu, lecz wyszukując i selekcjonując informację dochodzi do nowych źródeł i samodzielnie wytwarza nowe informacje.

Ten typ szkoleń, od roku 1996, prowadzi z widocznym pozytywnym skutkiem, Oddział Informacji Naukowej BUŚ. Zajęcia odbywają się regularnie, dla wszystkich zainteresowanych, we wtorki dla kierunków ścisłych oraz w czwartki dla kierunków humanistycznych.

Dydaktyczna rola biblioteki uczelnianej polega na kształtowaniu studenta jako użytkownika informacji - na nauczaniu go korzystania z informacji, na rozwijaniu w nim samodzielności i inicjatywy w tym zakresie.

Nawet pobieżna analiza, przedstawionych wyżej form kształcenia dowodzi, że jedynie program z zakresu przysposobienia bibliotecznego jest realizowany powszechnie i skutecznie, choć najczęściej z pominięciem słuchaczy studiów zaocznych. Ta typowa dla wszystkich bibliotek forma zapoznania studentów z biblioteką uczelnianą ułatwia młodzieży stawiać w niej pierwsze samodzielne kroki oraz pozwala pokonać towarzyszące niejednokrotnie uczucie niepewności i zagubienia w nowym środowisku.

Wolny, uzależniony wyłącznie od chęci i zainteresowań naukowych studiujących (niezależnie od kierunku i roku studiów) dostęp do szkoleń użytkowników elektronicznych źródeł informacji, z roku na rok, skutkuje coraz wyższą frekwencją. Efektem nauki w pracowni komputerowej OIN BUŚ jest znaczący wzrost wykorzystania baz danych i czasopism elektronicznych. Można domniemywać, że powstające - m.in. w oparciu o źródła elektroniczne - prace własne studentów cechuje szeroka znajomość najnowszych kierunków badań i literatury przedmiotu.

Najsłabszym ogniwem dydaktyki bibliotecznego w UŚ pozostaje kształcenie użytkowników na poziomie średnim, tj. w zakresie podstaw informacji naukowej. Jest to zjawisko podwójnie niekorzystne. Przeprowadzone w poprzednich latach badania oraz codzienna obserwacja zachowań użytkowników w agendach BUŚ wskazują na słabe przygotowanie czytelnicze i informacyjne młodzieży rozpoczynającej naukę w Uniwersytecie. Jednocześnie niedostępność na wielu kierunkach studiów stacjonarnych i zaocznych zajęć z informacji naukowej nie sprzyja budowaniu kompetencji informacyjnych. Tu należy więc upatrywać przyczyn poważnych trudności z jakimi borykają się studenci wyszukując literaturę do zajęć czy gromadząc piśmiennictwo do prac semestralnych, magisterskich i dysertacji doktorskich. Zjawisku temu towarzyszy nieznanie zagadnień pisania pracy.

Studiowanie to samodzielne zdobywanie wiedzy w oparciu o różne formy zajęć i dostępny warsztat pracy, zorganizowane przez uczelnię. Biblioteka a w szczególności biblioteki specjalistyczne są podstawowym warsztatem pracy tak dla pracowników naukowych jak i studentów. Z tej racji należy rozważyć ich ściślejsze włączenie w procesy dydaktyczne jednostek, przy których zostały powołane. Wydaje się, że możliwe jest wypracowanie - przez same biblioteki - modelu dobrowolnych szkoleń i konsultacji dla swoich czytelników. Odpowiadałby on zarówno potrzebom środowiska jak i realnym możliwościom kształcenia w zakresie ściśle określonej specjalizacji.

Przekaz wiedzy z zakresu informacji naukowej i metodologii pracy umysłowej mógłby przybrać formę organizowanych z pewną częstotliwością:

- **dni otwartych biblioteki**

Bibliotekarze podczas wykładu połączonego z pokazem (w wymiarze 2 godzin) zaprezentują księgozbiór podręczny oraz podstawowe czasopisma fachowe. Studenci zapoznając się ze zgromadzonymi w czytelni encyklopediami, słownikami, najważniejszymi podręcznikami akademickimi i opracowaniami monograficznymi nauczą się ich wykorzystania do teoretycznej analizy i syntezy studiowanych zagadnień. Znajomość tytułów czasopism, bibliografii ogólnych i dziedzinowych, baz CD-ROM i on-line, oraz ich budowy, będzie kolejnym przyczynkiem do poznania różnego typu źródeł informacji dostępnych na miejscu, w bibliotece specjalistycznej.

- **jednorazowych szkoleń z podstaw informacji naukowej** (w wymiarze 6 godzin)

Zajęcia, skierowane do studentów starszych roczników, ułatwią poszukiwania bibliograficzne, niezbędne do przygotowania prac dyplomowych (licencjackich lub magisterskich). W trakcie wykładu studenci zapoznają się z możliwościami optymalnego wykorzystania zbiorów biblioteki specjalistycznej. Jednocześnie zasygnalizowane zostaną im możliwości informacyjne Oddziału Informacji Naukowej BUŚ. Pokaz podstawowych polskich i zagranicznych źródeł informacji, dostosowanych do profilu studiów, uzupełniony będzie informacjami na temat metodyki ich przeszukiwania. Studenci po zapoznaniu się z zasadami sporządzania opisów bibliograficznych samodzielnie wykonają zestawienia bibliograficzne na zadany temat, w oparciu o wyznaczone źródła informacji.

- **zajęć grupowych** (w wymiarze 2 godzin) **lub indywidualnych konsultacji na temat redakcyjnego opracowania pracy dyplomowej**

Szkolenie, obok technicznej strony pracy, skupi się głównie na zagadnieniu przypisów, cytów oraz tworzeniu wykazów cytowanych publikacji i źródeł. Bibliotekarze, wykorzystując przygotowane tablice poglądowe i materiały ćwiczebne, nauczą jak prawidłowo tworzyć te elementy i w jaki sposób umieszczać je w pracy. Zwrócą również uwagę na różnice między opisem bibliograficznym książki, artykułu i wydawnictwa seryjnego. Studenci opanowując zasady redagowania pracy uświadomią sobie, że dbałość o jej poprawną stronę warsztatową jest również jednym z elementów kształcenia akademickiego.

Przedstawione powyżej formy zajęć stanowią zaledwie ogólną propozycję zaznajomienia studentów z warsztatem pracy informacyjnej. Inicjatywa organizacji dobrowolnych, nie wymuszonych obowiązującym harmonogramem studiów szkoleń studentów, musi wyjść od samych pracowników bibliotek specjalistycznych.

Punktem wyjścia w każdej bibliotece zainteresowanej rozwijaniem swej funkcji dydaktycznej jest dokładne rozpoznanie i określenie potrzeb oraz możliwości organizacyjnych w tym względzie. Kolejnym krokiem jest przygotowanie takiego programu, który by uwzględniał zarówno kryterium interesu (rok, kierunek, rodzaj studiów) jak i kryterium merytoryczne czy skuteczność dydaktyczną planowanych zajęć. Materiał, jego zakres oraz metoda prezentacji muszą być tak dobrane, aby służyły studentom do efektywnego wykorzystania określonych umiejętności na zajęciach seminaryjnych, a także w przyszłej pracy zawodowej. Projektodawcy muszą też wziąć pod uwagę opinię władz katedr i instytutów zarówno na temat zawartości programu jak i ram czasowych planowanych zajęć oraz możliwości jego realizacji w warunkach macierzystej jednostki. Istotnym zagadnieniem jest opracowanie przez bibliotekę tzw. pakietów dydaktycznych. W oparciu o własne zbiory biblioteka specjalistyczna powinna przygotować zestawy informacyjne dla użytkowników, instrukcje, materiały poglądowe (plansze, wzory dokumentów). Opracowania te - oprócz zajęć - mogą być też wykorzystane w codziennej, indywidualnej pracy dydaktycznej z użytkownikami oraz jako materiały promocyjne biblioteki.

Realizacja programu powinna przebiegać zgodnie z przyjętymi wcześniej założeniami i harmonogramem zajęć, a ich skuteczność winna być badana pod kątem dalszego doskonalenia

przedmiotu i metod nauczania. Sprawdzanie efektów nauczania jest niezwykle istotne jako wskazówka, jak w przyszłości polepszać ten proces.

Niezbędnym elementem szerszego włączenia się bibliotek specjalistycznych w organizację szkoleń informacyjnych jest ich promocja i zachęta do korzystania z tej oferty dydaktycznej. Studenci powiadamiani poprzez afisze, plakaty, ulotki, komunikaty na tablicach ogłoszeń oraz zachęcani przez bibliotekarzy i dydaktyków, rychło dostrzegą korzyści płynące z uczestnictwa w nieobowiązkowych, a jednak niezmiernie użytecznych zajęciach.

Przyjęcie zaproponowanych rozwiązań przez jednostki wydziałowe pozwoli wypełnić niszę w kształceniu użytkowników biblioteki uczelnianej. Doprowadzi jednocześnie do utworzenia stabilnego modelu organizacyjnego w zakresie działalności dydaktyczno-informacyjnej, obejmującego wszystkie biblioteki naszej uczelni.

Biblioteka specjalistyczna stanie się wówczas jeszcze jedną pracownią wydziałową, która konsekwentnie będzie przyczyniać się do unowocześnienia działalności naukowej i dydaktycznej.

Można przypuszczać, że wysiłek ten zaowocuje:

- lepszym ukształtowaniem studenta jako samodzielnego i świadomego użytkownika informacji,
- wzrostem zapotrzebowania na literaturę już znajdującą się w zbiorach, gdyż wzmoże udostępnianie wszelkiego typu dokumentów, w tym czasopism fachowych,
- zacieśni współpracę bibliotekarzy z pracownikami naukowo-dydaktycznymi.

Powyższe działania podniosą rangę biblioteki specjalistycznej w społeczności akademickiej, powoli przekształcając ją w "bibliotekę uczącą" jutra.

"DNI OTWARTE BIBLIOTEKI"

projekt programu ramowego (2 godziny)

1. Znaczenie informacji naukowej w badaniach naukowych.

2. Przedstawienie podstawowych źródeł informacji biblioteki specjalistycznej:

- encyklopedie, słowniki, informatory,
- wydawnictwa abstraktowe i bibliograficzne
- bazy danych,
- katalogi dziedzinowe.

3. Czasopisma fachowe - polskie i zagraniczne - w bibliotece specjalistycznej.

JEDNORAZOWE SZKOLENIE Z PODSTAW INFORMACJI NAUKOWEJ

projekt programu ramowego (6 godzin)

1. Znaczenie informacji naukowej w badaniach naukowych.

2. Przedstawienie podstawowych źródeł informacji biblioteki specjalistycznej:

- encyklopedie, słowniki, informatory,
- wydawnictwa abstraktowe i bibliograficzne
- bazy danych,
- katalogi dziedzinowe.

3. Czasopisma fachowe - polskie i zagraniczne - w bibliotece specjalistycznej.

4. Omówienie zasad gromadzenia materiału bibliograficznego do pracy dyplomowej.

5. Omówienie zasad korzystania z bibliografii (budowa indeksów autorskiego i przedmiotowego, elementy opisu bibliograficznego).

6. Samodzielne opracowanie przez studentów zestawienia bibliograficznego na zadany temat.

REDAKCYJNE OPRACOWANIE PRACY DYPLOMOWEJ

projekt programu ramowego zajęć grupowych (2 godziny)

1. Ogólne dane o budowie pracy dyplomowej (strona tytułowa, miejsce i budowa spisu treści, tabele, indeksy).

2. Przypisy - ich rola, miejsce i sposób oznaczania.

3. Zasady cytowania prac autorskich, zbiorowych, publikacji zamieszczonych w czasopismach.

4. Funkcja bibliografii a funkcja wykazu cytowanej literatury.

5. Ćwiczenia praktyczne w tworzeniu poprawnych opisów bibliograficznych książek i artykułów.

TECHNICZNE OPRAWOWANIE PRACY DYPLOMOWEJ

projekt programu ramowego konsultacji indywidualnych

1. Opis bibliograficzny książki:

- prezentacja tablic poglądowych z przykładami (wg PN),
- omówienie zasad tworzenia poprawnego opisu bibliograficznego pozycji książkowej,
- zasady poszukiwania tematycznego książek w katalogu biblioteki wydziałowej i Przewodniku Bibliograficznym,
- ćwiczenia praktyczne.

2. Opis bibliograficzny artykułu i wydawnictwa seryjnego:

- prezentacja tablic poglądowych z przykładami (wg PN),
- omówienie zasad tworzenia poprawnego opisu bibliograficznego artykułu,
- zapoznanie z Bibliografią Zawartości Czasopism oraz zasadami jej praktycznego wykorzystania,
- ćwiczenia praktyczne w tworzeniu poprawnego opisu bibliograficznego artykułu.

3. Pomoc praktyczna w rozwiązywaniu problemów związanych z redagowaniem pracy.

Autorzy: [Maria Kycler](#), [Bogumiła Warząchowska](#)

Ten artykuł pochodzi z wydania:

nr 2 (102) Listopad 2002